

HOL LAKOTT RÁKÓCZI? Rákóczi uradalmi és rezidenciái 1694–1711

Gyulai Éva

A lakhatás és lakás kérdése minden korban, minden társadalmi osztályban, csoportban, sőt az egyéni élet terén is az egyik legfontosabb egzisztenciális kérdés. Minél feljebb haladunk azonban a társadalmi ranglétrán, annál inkább egyéb kritériumok is kapcsolódnak hozzá, így már nemcsak „tető a fejünk fölött”, hanem a társadalmi rang, a presztízs, a helyi és a magasabb politikában, adminisztrációban betöltött hely és szerep közvetítője. Így a rendiség „színpadán” a lakásból „rezidencia”, azaz székhely lesz, ahol nem egyszerűen lakik, hanem rezideál, vagyis státusának megfelelő családi, társadalmi, politikai gyakorlatot folytat.

Napjaink divatos témája a történettudományban a rezidenciakutatás, hiszen a rezidencia a kora újkorban, sőt később is, nem egyszerűen lakóhelye, tartózkodási helye a több kastéllyal, várral, udvarházzal rendelkező főúri és fejedelmi családoknak, hanem udvaruk, udvartartásuk helyszíne. Ezen felül számos kritérium határozza meg a rezidenciát, mint komplex intézményt: a birtok gazdasági és adminisztrációs központja (*caput bonorum*); a reprezentáció, szórakozás, politikai élet színtere; a főúri katonaság, őrség szolgálati helye. Továbbá: a kincstár és levéltár őrzőhelye; a főúri család és udvartartása vallásgyakorlatának helyszíne, temetkezőhely; sőt a következő generáció nevelése is itt zajlik.

A rezidencia változhat is egy-egy főúri család gyakorlatában, sőt vannak mellékrezidenciák is, amelyeket az elsődleges színhelyekkel egy időben használhat az arisztokrata família. A rezidencia, mint építészeti komplexum aspektusából természetesen több fajta főúri székhelyet és uradalmi központot ismerünk. Így a 17. század végén is vannak még középkori eredetű várak (*castrum*), azaz erősségek, nem egyszer végvárak, ugyanakkor éppen a középkor végétől jelennek meg, és lesznek általánosak a törökkori Magyar Királyságban és Erdélyben a várak alatt épített kényelmes reneszánsz vagy barokk stílusban épült kastélyok (*castellum*), udvarházak, amelyek egyben a királyi udvar szerepét részben átvevő arisztokrata udvartartások jól ismert intézményei a törökkori művelődéstörténetben. A főúri családok ezek mellett városi palotákkal is rendelkezhetnek mind a császárvárosban, mind Pozsonyban, mind az Erdélyi Fejedelemség politikai központjában, Gyulafehérváron, illetve a szabad királyi és egyéb privilegizált városokban (Kassa, Eperjes), igaz, ezekhez a városi rezidenciákhoz nem tartozott bir-

tok, csak pénzen vett háztelek (esetleg a hozzá kapcsolódó külsőség) és a telken felépült palotakomplexum volt a család tulajdonában, egyfajta polgári vagyongként.

Ezek a vidéki kastélyok, udvarházak, városi paloták fogadták be a főúri udvartartást, udvarnépet és szolgálókat, uradalmi hivatalt, az arisztokrata nemesi és katonai kíséretét, felesége külön udvartartását, és egyszerre voltak a vendégfogadás helyszínei (az „ebédlő palotával” és a lobbyként működő fogadóhelyiségekkel: „udvarló palota vagy átrium”). Egyfajta mellékrezidenciaként funkcionált a mulatókastély (*Lusthaus*), amelyet főként vadászatok, ill. nyári rekreáció céljából építettek tágas, világos termekkel, virágos kertekkel, bennük árnyas filagóriákkal. A rezidencia az arisztokrata reprezentáció fontos eszköze volt, nem csekély mértékben növelte a család presztízsét, de az ismert főúri família is kivételes presztízst adhatott egy-egy legendás rezidenciának.

Ahogy a főnemesség vezető szerepet vitt a vallásgyakorlatban és egyháza patronátusában, a rezidencia is a hitélet fontos helyszíne volt, a kastélyban istentiszteleti hely, kápolna, sőt hozzá tartozó templom működött, ugyanakkor az udvartartásnak is tagjai voltak az udvari papok, prédikátorok, katolikus páterek, gyóntatók, káplánok, sokszor saját lakrészt birtokolva. A főúri kastélyok többször katolikus missziók helyszínei voltak a 16–17. században, így ismert volt a jezsuita *Missio Rakociana* egyrészt a Grazban katolizált Rákóczi Pál (1596–1636) országbíró birtokain, így az 1620-as években a felesége, hetesi Pethe Anna révén bírt Szepesváralján (Spišské Podhradie, Szlovákia),¹ másrészt a katolikus vallásra visszatért Báthory Zsófia (1629–1680) által támogatott *Missio Rakociana*, amely a sárospataki jezsuita rezidenciát is létrehozta 1663-ban.²

¹ *Missio Rakociana apud Magnificum Dominum Paulum Rakoczi....* In: *Annuae literae provinciae Austriae. 1608-1616, 1621-1622.* Kézirat. Národní knihovna České republiky, XXIII.C.105/1 (f280v)

² Gyulai Éva: A sárospataki jezsuiták és a hegyaljai plébániák a 17. század második felében. In: *Katolikus megújulás Északkelet-Magyarországon: Művelődéstörténeti konferencia a jezsuita rend sárospataki megtelepedésének 350. évfordulója alkalmából.* Szerkesztő: Szabó Irén. Sárospatak: Sárospataki Római Katolikus Egyházi Gyűjtemény, 2014. 110–146. Itt: 113.

A Rákóczi családnak közel 10 uradalma, azaz központi adminisztráció által irányított birtokkomplexuma volt a 17. század második felében (köztük: Makovica, Regéc, Szerencs, Tokaj, Patak, Helmec, Ecsed, Ónod), így a kor legnagyobb birtokosai közé tartoztak. A Rákócziak uradalmi központjaiban várak, kastélyok szolgáltak rezidenciának, a birtokok és a rezidenciák egy részét a Rákóczi család két ága, I. és II. Rákóczi György erdélyi fejedelmek, illetve Rákóczi Pál országbíró leszármazottai – azaz a „Rákóczi-árvák” (valójában csak félárvák, hiszen anyjuk, Zrínyi Ilona még élt): I. Rákóczi Ferenc és Zrínyi Ilona gyermekei és nagynénjük: Erdődyne Rákóczi Erzsébet – együttesen birtokolták. A másik rész, így pl. Sárospatak és Munkács, csak az árvák, Rákóczi Ferenc és Julianna között oszlott meg. Rákóczi és nővére gyermekként volt kénytelen elhagyni Munkácsot és Magyarországot, de örökségük, a Rákóczi-vagyon megmaradt a tulajdonukban. Amíg őket a Habsburg-kormányzat Bécsben és Csehországban nevelte, hatalmas uradalmakat a királyi kincstár, a kamara kezelte, külön adminisztrációval. 1688-ban a Rákóczi-árvák távollétében Makovicán provizor és számtartó (*rationista*), Regécen, Szerencsen, Helmeceken és Tokajban csak provizor, Patakon és Ecseden a provizor mellett számtartó és kulcsár (*claviger*) alkotta az uradalmi adminisztrációt a kamara irányítása alatt.³ Az örökös „árvák” egyike, Rákóczi Lipót György Ferenc (1676–1735) Csehországban (*Neuhaus/Jindřichův Hradec*) nevelődött a jezsuiták keze alatt, itt arra is felkészítették, hogy nagykorúként elfoglalhassa magyarországi birtokait, majd 1694-ben egy Rómába vezető nemesi utazással és világlátással (*Kavaliertour*) megkezdte önálló életét. A másik árva és örökös, Rákóczi Julianna Borbála (1672–1717) Bécsben nevelődött, és 1691-ben Bécsben férjhez ment egy nyugati arisztokratához és birodalmi fejedelemhez, Aspremont generálishoz (Ferdinand Gobert Aspremont-Lynden, Reckheim grófja, 1643–1708), közös életüket is Bécsben rendezték be.

Nagysárosi Rákóczi-kastély. Képeslap, 1910 k.

Nagysárosi Rákóczi-kastély. Képeslap, 1910 k.

1694-ben a 18 éves Rákóczi gyermekkorától először lépett Magyarország földjére, amikor sógorával végiglátogatta birtokait. Utazása alatt, a Zemplén megyei Szerencs várában ünnepelte nagykorúságát, nem sokkal később, 1694. június 3-án pedig nagysárosi (Velký Šariš, Szlovákia) kastélyában Sáros vármegye megválasztotta örökös főispánjának; vagyis örökös-ként, birtokosként, főúrnként és politikusként is: Rákóczi hazaérkezett.

II. Rákóczi Ferenc fejedelem. Képeslap, 1906

³ MNL OL UeC 10/5 (1688)

1694. szeptember 20-án Kölnben megkötött házassága után előkelő feleségével, egy német birodalmi hercegnővel, Hessen-Wanfried-i Charlotte Amália örgrófnővel (1679–1722) elindult Magyarországra, hogy otthont teremtsen magának és családjának, gyermekora óta ugyanis nemhogy rezidenciája, de még otthona sem volt. A török háborúk utáni Magyarországon számos uradalom várta őket, több várukban azonban császári katonaság állomásozott, mivel Rákóczi apja, I. Rákóczi Ferenc (1645–1676) részese volt a Wesselényi-féle összeesküvésnek, és csak pénzzel tudta ő és anyja, Báthory Zsófia megváltani a büntetlenséget, emellett pedig meg kellett engedniük, hogy a Habsburg uralkodó katonái várakban állomásozzanak.

II. Rákóczi Ferenc fejedelem felesége, Charlotte Amália hercegnő. Képeslap, 1906

A Rákóczi család régóta nem lakott észak- és északkelet-magyarországi rezidenciái a romlás és pusztulás képét mutatták, a várakban katonák laktak, így a Borsod vármegyei Ónod várában is, amely a török időkben végvárként funkcionált. A 2/3 részben a Rákóczi-árvák, 1/3 részben Erdődyne Rákóczi Erzsébet tulajdonában lévő várról 1682-ben, majd

1689-ben a kamara leltárt készített, amelyekből kitűnik, hogy az ónodi vár szinte pusztá (*arx deserta*), mivel a török 1682-ben felégette, teremt a császári katonaság használja (*Németek laknak benne; Német officér lakja*), igaz, az egykori Rákóczi-rezidenciának még megvannak a nyomai (*ebédlő palota, szabók háza* stb.).⁴ A hatalmas uradalmak központjai, Ónod, Tokaj és Ecsed középkori eredetű várai nem feleltek meg rezidenciának, lakásra alkalmatlanok voltak, Rákóczi és a felesége ezeknek a birtokoknak csak a jövedelmét élvezhette. Az Abaúj vármegyei Felsővadász kis reneszánsz kastélya (erről a kis uradalomról kapta egyébként a Rákóczi család az előnevét) egy 1703-ban felvett összeírás szerint szintén elhagyatott (*castellum desertum*).⁵

Sárospatak azonban igazi rezidencia, igaz, császári katonákkal megrakva. Megvolt az esélye, hogy Rákóczi, elődeihez híven, Patak várát választja elsőszámú rezidenciának. A sárospataki vár 18. század eleji összeírásai szerint sokat megőrzött a Rákócziak korábbi fényűző korszakából számos palotatermével (*14 palatia minora, 3 alia Palatia majora*), „aranyas palotával”, az emeleten függő üvegházzal, benne különleges gyümölcsfákkal (*duo pensilia certis Palatiis in superiore contignatione applicata cancellisque seu clatris ferreis circumdata vitrea, in quorum uno sunt duae arbores, Malus Persica et Cerasus macedonica*). A vár viszonylag jó állapotban volt, egyik termében még láthatók voltak a török fajansz csempék, ezekről azonban a 18. század elején már azt gondolták, hogy morva újkeresztények, vagyis habánok készítették (*kis Palota, mellynek hajdan uj keresztyén kályhával volta a falai megrakva*).⁶

A sárospataki Rákóczi-vár udvara. Képeslap, 1919

A Rákóczi házaspár, a császári katonaság ellenére is valódi rezidenciának tekintette Sárospatakot, esküvőjük után három hónappal, 1695 januárjára

⁴ MNL OL UeC 25/48 (1982); UeC 24/49 (1689)

⁵ MNL OL UeC 41/50–51 (1703)

⁶ MNL OL UeC 154/70; 36/26 (1700; 1703)

ban már Patakon voltak, és később is többször időztek a várban, igen jó kapcsolatot építettek ki a sárospataki jezsuita rendház pátereivel, kisfiukat is pataki Vártemplomba temették a jezsuiták 1699 októberében.⁷ A luxushoz szokott fejedelmi pár „belakta” a pataki várkastély termeit, új kárpitokkal, „modern” bútorokkal (*sedes modernimode telae circumdatae Nro 12, aliae his similes pro dormiendo Nro 2; cubiculum exornatum auleis modernimode caerulei coloris ex tela in frustis o 36*) szerelte fel, igazi fejedelmi környezetet teremtett magának. Amikor 1701-ben Rákóczit elfogták, a kamara által készített leltár szerint felesége, a hercegnő, még drága ruháit is itt őrizte.⁸ Sárospatak erősítéseit a 18. század elején lerombolta a Habsburg-kormányzat, így már várórségre sem volt benne szükség, a sors fintora, hogy Rákóczit éppen ekkor fogták el és zárták be a bécsújhegyi börtönbe, ahonnan megszökvén, lengyelországi bujdosásra kényszerült, vagyis már nem élvezhette a híres pataki rezidenciát szabadon, idegenek nélkül.

A Sárospatakhoz és Felsővadászhoz közeli középkori vár, a Zemplén vármegyei Szerencs kedvelt tartózkodási helye volt az 1690-es években a Rákóczi házaspárnak, mellékrezidenciának, vagy inkább mulatókastélynak, *Lusthaus*nak tekinthetjük. Rákóczi sok időt töltött itt feleségével, sokat vadászott kis uradalma erdeiben. A vár „zöld palota” nevű díszterme, kápolnája közös volt Rákóczi Erzsébettel.⁹

A szerencsi Rákóczi-vár. Képeslap, 1910 k.

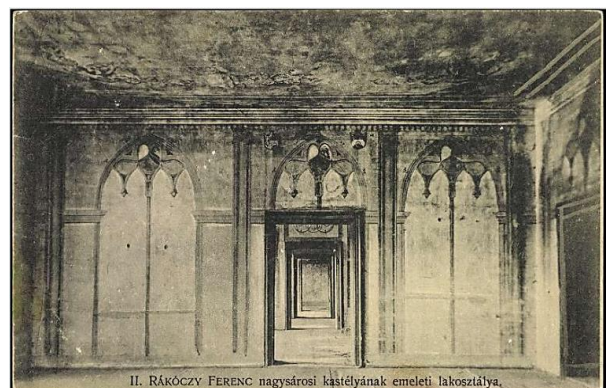
Rákóczi, úgyis mint Sáros vármegye főispánja, legkedvesebb kastélya Nagysáros volt, amely a 17. században épült kényelmes reneszánsz rezidenciának, fölötté az romladozó sárosi várral. A

⁷ GYULAI ÉVA: Rákóczi és a sárospataki jezsuiták. In: *II. Rákóczi Ferenc, az államférfi. Tanulmányok a sárospataki országgyűlés 300. évfordulójára*. Szerk.: Tamás Edit. Sárospatak, 2008. (A Sárospataki Rákóczi Múzeum Füzetei 53.) 294-345.

⁸ MNL OL UeC 113/50 (1701)

⁹ MNL OL UeC 41/74 (1701)

nagysárosi kastély, mint valódi rezidencia udvarán nyáron a hársfákból árnyas filagóriát képeztek (*volt annak előtte egy filagorias hars fa, fa oszlopokon feltamogatvan*), volt virágoskert is, közös Rákóczi Erzsébettel (*ad latus castelli versus oppidum alius hortus pro plantatione florum, pariter cum Domina Comitissa Erdődiana communis*).¹⁰ 1701-ben innen hurcolták el Rákóczit előbb Eperjesre, majd a bécsújhegyi börtönbe. Bár Nagysároson a három örökös osztozott, Rákóczi nővére saját kis kastélyt újíttott fel magának a sárosi uradalomban a Nagysároshoz közeli Kurima városkában (Kurima, Szlovákia) (*In Oppido Kurima: Ex parte Principissae Aspermontianae datur Castellum*),¹¹ amely ma is áll.

II. RÁKÓCZY FERENC nagysárosi kastélyának emeleti lakosztálya.

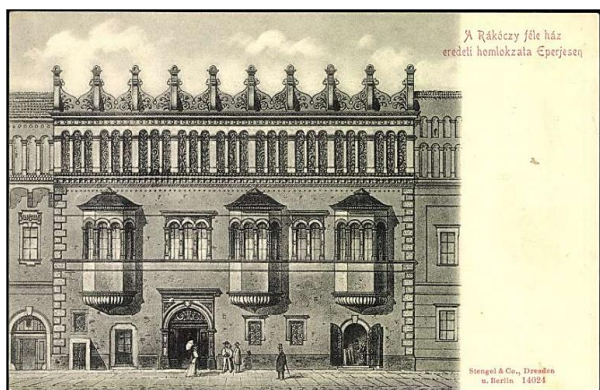
II. RÁKÓCZY FERENC elfogatásának színhelye Nagysároson.

A nagysárosi kastély termei 1906-ben. Képeslapok

A Nagysároshoz igen közeli Eperjesen a Rákócziak palotáját még a 17. század elején szerezte Rákóczi Zsigmond, és ez maradt Rákóczi egyetlen városi palotája, a sárosi várhoz és kastélyhoz való közelsége mellett elegáns és élénk városi életével is vonzó rezidencia volt, jól kiegészítette Nagysárost.

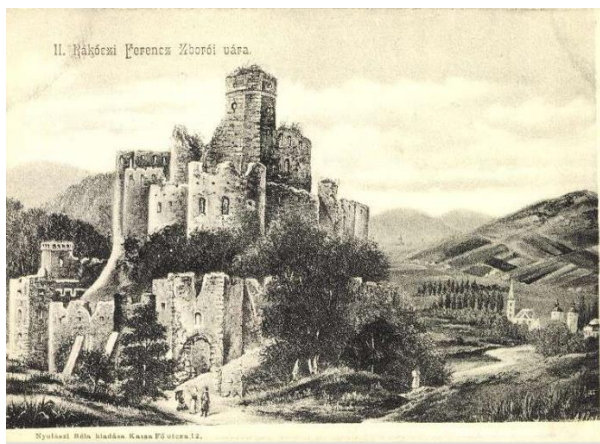
¹⁰ MNL OL UeC 41/20; 41/16 (1689; 1688)

¹¹ MNL OL UeC 156/11 (1709)

Az eperjesi Rákóczi-palota. Képeslap, 1906

A hatalmas makovicei uradalom központja, Zboró (Zborov, Szlovákia) és Makovica vára szintén közös birtoka volt Erdődy Györgyné Rákóczi Erzsébetnek és a Rákóczi-testvéreknek. A vár alatt épült kastély, amely I. Rákóczi György, majd Báthori Zsófia kedvenc tartózkodási helye volt, viszonylag épségben volt, hiszen Rákóczi Erzsébet és férje, Erdődy György gróf (1648–1713), árvai főispán, tárnokmester (1704-től országbíró), Rákóczi 1694. évi hazatéréséig Sáros vármegye főispánja használta. Egy 1690-ben készült összeírás még I. Rákóczi György erdélyi fejedelem hársfáit is említi (*Élő fák az udvaron. Hárs fa három, ketteinek gallyai gerendákból csinált rámákra vagyon ki bocsátva... Kő asztal lábastul /az egyik hársfa alatt/, darab locza ugyan ott /a két hárs fának a tövin a földtöltés baronarokás között vagyon/*).

Makovica (Zboró) vára. Képeslap, 1900 k.

A zborói kastély közös rezidenciája volt a Rákócziaknak, a jezsuita missziós pátereknek egykor saját szállásuk volt benne. Rákóczi idején még megvolt nagyanyja, Báthori Zsófia címeres bársonyszéke is. A rezidenciák kritériuma a vallásgyakorlat is, Zborón nemcsak kápolna, hanem a kastéllyal a 17. század derekán szinte egybeépült templom is szolgálta a Rákócziakat.¹² Rákóczi Erzsébet és férje,

¹² MNL OL UeC 21/20 (1690)

Erdődy György egyébként Makovica várát is használta rezidenciaként, külön lakrész szolgált az úrnak és az úrnőnek.¹³

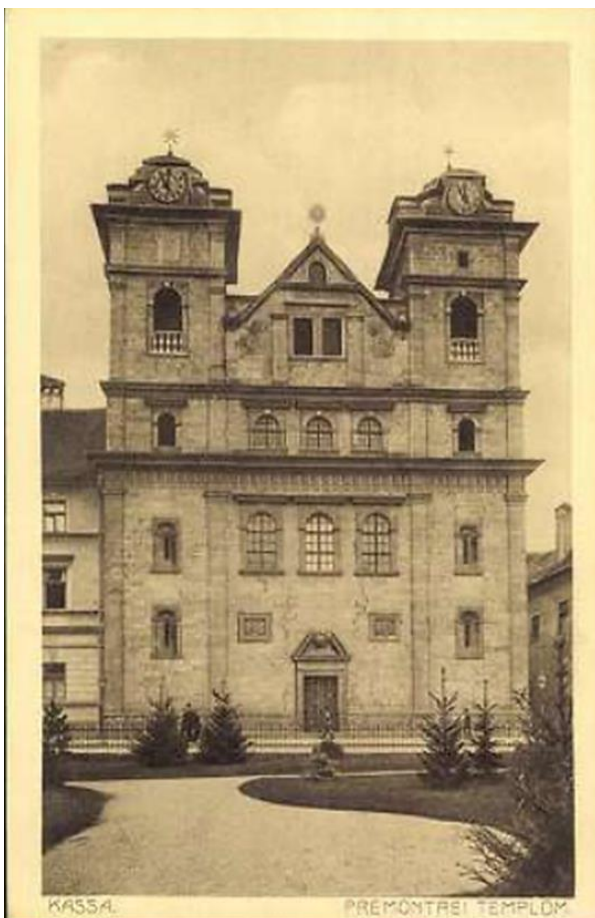

A zborói Rákóczi-kastély és temploma. Képeslapok, 1900 k.

A rezidenciák fontos ismérve a temetkezőhely is. A Rákócziak dinasztikus kriptája eredetileg Sárospatakon volt, Rákóczi is ide temettette kisfiát 1699 októberében. Báthory Zsófiának azonban Kassán templomot kellett építenie a jezsuitáknak, ez is része volt a Habsburg-kormányzattal a fia megmentése érdekében kötött megállapodásnak, ezért az új jezsuita templomba temette el férjét, I. Rákóczi Ferencet, majd ő maga is a kassai kriptába került, pedig Kassán nem volt városi palotája a családnak. Hogy Zboró milyen fontos rezidenciája volt a Rákóczi családnak, jelzi, hogy Rákóczi Julianna leszármazottait a 19. század elején a zborói templom kriptájába temették.¹⁴ A Bécsben meghalt és eltemetett Rákóczi Julianna Borbála unokája (Johann Nepomuk Gobert von Aspremont-Lynden, 1757–1819), valamint felesége, gróf Batthyány Regina, 1758–1815 és fia, Karl Gobert von Aspremont Lynden, 1790–1819) száz évvel az után, hogy a Rákóczi-ősök elhagyták a csodálatos kastélyt, várát és uradalmat, visszatértek Zboróra, kiteljesítve a nagy múltú rezidencia funkcióit.

¹³ MNL OL UeC 21/16 (1684)

¹⁴ *Az Osztrák-Magyar Monarchia irásiban és képben*, 18. kötet. *Magyarország VI. (Felső-Magyarország, II. rész)*. Budapest, Magyar királyi államnyomda, 1900. 346

A Rákóczi család temetkezőhelyei:
a sárospataki Vártemplom és a kassai jezsuita
(később premontrei) templom. Képeslapok, 1910 k.

Bár a királyhelmei (Kráľovský Chlmec, Szlovákia) Lorántffy-kastély – amelyhez kis uradalom is tartozott, és amelyben többször is időzött Rákóczi 1694 után – összeírása igazi kis rezidenciát mutat Báthory Zsófia idejéből,¹⁵ unokája, Rákóczi Ferenc nem tartotta meg a kastélyt és az uradalmat, a 17. század legvégén eladta a premontrei rendnek, amely a középkorban is birtokolta.

Felmerül a kérdés, hogy miért nem Munkács (Mukacseve, Ukrajna) lett a hazatérő Rákóczi rezidenciája. Hiszen Makovica mellett a munkácsi uradalom volt a legnagyobb, és a vár rezidenciája volt Báthory Zsófiának és Zrínyi Ilonának is, innen hurcolták el a családot, köztük a gyermek Rákóczit 1688-ban. Bár Munkácson 1694 és 1701 között többször megfordult Rákóczi, főként az óriási uradalom adminisztrációja miatt, a középkori komor vár nem felelt meg a korabeli barokk főúri életmódnak, és távol is volt Bécsből. A fejedelem minden bizonynyal ezért nem hozta ide magával a feleségét, mindig egyedül intézte ugyanis ügyeit Munkácson uradalmi tisztviselőivel, politikai partnereivel.

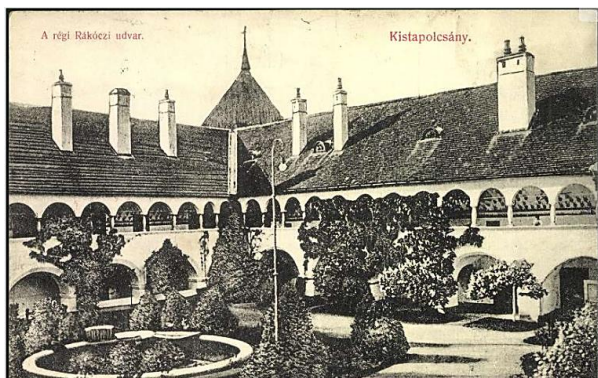
A munkácsi vár. Képeslap, 1900 k.

Már említettük Rákóczi eperjesi palotáját, a Rákóczi családhoz azonban egy híres bécsi palota is kötődik a *Himmelpfortgasse 13.* szám alatt, amelyet ma Fürstenberg–Erdődy-palotának hívnak. Ezt eredetileg a Rákócziak katolikus ágának ösátyja, Rákóczi Pál országbíró vette 1626-ban, így örökölte végül unokája, Erdődyné Rákóczi Erzsébet, akitől férje, Erdődy György gróf, 1704-től országbíró bérelte ki, egyébként is szerződés kötelezte a házasságot vagyonuk megosztására.¹⁶ A palotában mind Rákóczi Julianna és Aspemont generális, mind a fejedelem és német hercegnő felesége sokat tartózkodtak, de nem volt II. Rákóczi Ferenc tulajdona. Egy bécsi palota mind a telket megszerző Rákóczi

¹⁵ MNL OL UeC 79/46 (1694 után)

¹⁶ Bubryák Orsolya: Egy 17. századi nemesasszony inventáriuma – Adatok Rákóczi Erzsébet tárházához. *Művészettörténeti Értesítő* LIV. (2005)/1–2. 41–72. Itt: 43.

Pál országbírónak, mind a főként nyugat-magyarországi birtokain élő unokájának, s főként a férjnek, az ugyancsak országbíróságig emelkedett Erdődy grófnak kincset ért, hasonlóan a császári generális Aspremonthoz és a Magyarországra német hercegnő feleségével visszatérő ifjú fejedelemhez. A császárváros közelsége egyébként is felértékeltette a nyugat-magyarországi főnemesség vidéki rezidenciáit, Rákóczi ezért 1697/98-ban majdnem egy évet töltött barátja, Batthyány Ádám gróf rohonci (Rechnitz, Ausztria) kastélyában. Második gyermekük, Rákóczi József (1700–1738) is Bécsben született, egyébként első kisfiuk sem saját birtokukon, hanem Rákóczi Erzsébet kistapolcsányi (Topolčianky, Szlovákia) kastélyában jött világra 1696-ban. Rákóczi és felesége 1695 és 1701 között alig 6 évig építhették Magyarországon közös életüket, amelynek több rezidenciájuk is színtere volt ugyan, de nem sikerült tartós, klasszikus rezidenciát kiépíteniük. Rákóczi fogságával gyakorlatilag véget is ért házaseletük, Rákóczit a bujdosás, majd a szabadságharc és a konföderáció államának gondjai foglalták le, így rezidenciái, vagy inkább állomáshe-lyei még inkább esetlegesek lettek.

A kistapolcsányi kastély. Képeslap, 1900 k.

Rákóczi öröklött rezidenciái, birtokközpontjai a szabadságharc alatt funkciót váltottak a fejedelem praxisában, hiszen uruk távol volt a hadsereggel és az állam vezetőivel, a konföderációnak pedig nem volt állandó székhelye. A szabadságharc alatt, amely birtokainak helyszínén, Északkelet-Magyarországon tört ki, és ez a terület is maradt államának magja, Rákóczi legnagyobb várait és uradalmait, így Tokajt, Munkácsot és Ecsedet is konföderáció szolgálatába állította, a váraknak előtérbe került hadászati funkciójuk. A fejedelem már a felkelés kezdetén elfoglalta császári katonaság által őrzött Tokajt, majd a következő évben leromboltatta a várat. Ecseddel és Munkácsal éppen fordított volt helyzet, a két várnak nagy szerepet szánt a szabadságharc hadászatában, erős védmű-vonallal kívánta a két várat összekapcsolni, meg is kezdte a teljesen elhagyott és leromlott ecsedi vár, az egykori Báthori-birtok újjáépítését

és erősítését.¹⁷ Két uradalmi központjában, Ónodon és Sárospatakon pedig országgyűlést is tartott.

Rákóczi mint vezérlő fejedelem rezidenciái közé feltétlenül be kell sorolnunk az állandóan mozgó katonai tábort, amellyel együtt haladt az állami adminisztráció is. A táborban az országnak, vagyis az állami vezetés üléseinek és az ország fejedelmének is állandó külön sátra volt.

*

Összegzésül elmondhatjuk: Rákóczi nem örökölt valódi rezidenciát családjától, hiszen magyarországi élete megszakadt, serdülőkorát Csehországban töltötte, otthon nélkül, és hazatérve, magának kellett előbb arisztokrata életmódjának, családjának, majd fejedelmi funkciójának megfelelő székhelyet teremtenie. Ez csak részben sikerült, hiszen alig egy fél évtizedet töltött birtokain elfogatásáig, állandó rezidenciája végül nem lett, kastélyai csak együttesen látták el egy fejedelmi rezidencia funkcióit, így a rezidenciák más-más feladatot teljesítettek, sőt hierarchia is létrejött közöttük. Sárospatak Rákóczi gyakorlatában is megőrizte magas presztízsét, mint fejedelmi székhely, sőt főúri, patrónusi vallásgyakorlatának, kegyességének is színtere lett, hiszen jó kapcsolatokat ápolt a sárospataki jezsuitákkal, feleségével részt vett ünnepeiken, sőt kisfiát is a jezsuiták templomába, a fejedelmi kriptába temettette. Nagysáros kedvenc rezidenciája volt Rákóczinak és feleségének, megfelelt barokk arisztokrata életvitelüknek, a kastély (és a középkori sárosi vár), a közeli eperjesi városi palotával a fejedelem politikai tevékenységének is megfelelő színhelye volt, igaz, az országos politika központjaitól, Pozsonytól és Bécs-től távol esett. Szerencset, egyfajta mulatókastélyként, főként szenvedélye, a vadászat miatt kereste fel, ráadásul a szerencsi vár igen közel feküdt Sárospatakhoz. Munkácsnak, mint hatalmas uradalomnak megmaradt gyakorlati és gazdasági jelentősége, de családi rezidenciaként nem jöhetett számításba, jelentősége viszont felértékelődött a szabadságharc alatt, akárcsak a pusztulófélben lévő ecsedi váré.

Illusztrációk

Zempléni Múzeum, Szerencs, Képeslap-gyűjtemény (<https://gallery.hungaricana.hu/hu/SzerencsKepeslap/>)

Források

MNL OL UeC = Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára E 156 Magyar Kamara Archivuma, Urbaria et conscriptiones

¹⁷ Szállási Árpád: *II. Rákóczi Ferenc és Ecsed*. Budapest–Nagyecsed: Nagyecsed Város Önkormányzata–Magyar Tudománytörténeti Intézet, 2008 (Magyar Tudománytörténeti Szemle Könyvtára (74). 52–63.